

درس نهم

سوره انعام: آیات (۶-۹)

! نکات مهم آیات:

۱. «غرور و غفلت» دو عامل مهم انحراف، شرک و بت پرستی انسان هاست؛
۲. «سنت تغییرناپذیر الهی»، هلاکت امت ظالم و گناهکار است؛
۳. هدف قرآن از بیان «عاقبت امت های ظالم گذشته» عبرت آموز آیندگان است؛
۴. اگر خداوند اراده عقوبت امتی گناهکار را داشته باشد سخت ترین امکانات هم تاب مقاومت ندارند؛
۵. اگر خداوند قرآن را به صورت «کتابی ملموس و قابل مشاهده» نازل می کرد، باز هم مشرکان لجوج ایمان نمی آوردند؛
۶. مشرکان بهانه گیر مدعی بودند که «آورنده وحی» نمی تواند یک بشر همانند خودشان باشد؛
۷. درخواست مشرکان بهانه گیر این بود که همراه آورنده وحی باید فرشته هم حضور داشته باشد؛

۸. اگر قرار شود به جای پیامبر یک فرشته آورنده وحی شود، لازم بود آن فرشته نیز به صورت انسان باشد که در این صورت باز هم برای مشرکان سودی نداشت و لب به اعتراض می گشودند.

لغات درس نهم

یَرَوَا:	می بینند	قِرطَاسٍ:	کاغذ
قَرْنٍ:	امت	لَمَسُوهُ:	آن را لمس می کردند
مَكَّاهُمْ:	به آنان امکانات دادیم	مَلَكٌ:	فرشته
نُمَكِّنُ:	قدرت می دهیم	قُضِيَ:	به سر آمد، تمام شد
مِدْرَارًا:	پی در پی، فراوان	يُنْظَرُونَ:	مهلت داده می شوند
الْأَنْهَارَ:	رودها	كَبَسْنَا:	مشتبه نمودیم
تَجْرِي:	روان است	يَلْبِسُونَ:	مشتبه می نمایند
أَنْشَاءًا:	پدید آوردیم		

❖ آیه ۶: أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ
مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ وَأَرْسَلْنَا
السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكْنَا هُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا
آخَرِينَ

ترجمه: آیا ندیده‌اند که پیش از آنان چه بسیار
امت‌ها را هلاک کردیم؛ [امت‌هایی که] در زمین به
آنان امکاناتی دادیم که برای شما آن امکانات را
فراهم نکرده‌ایم و [باران‌های] آسمان را پی در پی بر
آنان فرو فرستادیم و رودبارها از زیر [شهرهای] آنان
روان ساختیم، پس ایشان را به [سزای] گناهان‌شان

هلاک کردیم و پس از آنان نسل‌های دیگری پدید
آوردیم.

تفسیر:

این آیه، قصد دارد یکی از عوامل مهم سرکشی و
انحراف را گوشزد نماید تا شاید انسان‌های اعصار
مختلف «عبرت» بگیرند؛ این عامل عبارت است از
«غرور». زندگی فراعنه مصر، پادشاهان سبأ، سلاطین
کلده و آشور و قیصرهای روم، نمونه‌ای است از
امت‌های گذشته که با وجود برخورداری از امکانات
فراوان، بر اثر «غرور و غفلت» خود را از
پروردگارشان بی‌نیاز دیدند و سرانجام به هلاکت
الهی گرفتار و مایه عبرت آیندگان شدند.^۱

این آیه شریفه با بیان سنت تغییرناپذیر الهی درباره
 هلاکت امت‌های پیشین بر اثر ظلم و گناه، مشرکان
 مکه را به سرنوشت تلخ اقوام توانمند گذشته هشدار
 می‌دهد. آری آن‌ها در قدرت و شوکت و ثروت،
 به مراتب برتر از مشرکان مکه بودند و با این حال به
 سوی نابودی رفتند. قرآن کریم برای عبرت آموزی
 می‌فرماید: تاریخ و سرنوشت پیشینیان را بررسی
 کنید و سنت‌های الهی در آزمودن به نعمت‌ها و
 مؤاخذة و عذاب تبه‌کاران به سبب نافرمانی و
 گناهانشان و جایگزینی قومی دیگر به جای آنان را
 ببینید و از آن عبرت بگیرید.^۲

(مَكْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ): آنان را از لحاظ غلامان و کنیزان و اموال و قدرت و سلطنت و نفوذ و طول عمر، در گشایش و رفاه قرار دادیم.^۳

وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا... : آری ما نعمت-های خود را از آسمان و زمین برایشان فرو فرستادیم؛ [ولی به جای شکرگزاری، راه کفران نعمت و گناه را در پیش گرفتند]، پس ایشان را به سبب گناهان‌شان هلاک کردیم و قوم، سنت و فرهنگ دیگر را به جای آنان نشانیدیم.^۴

از این آیه برمی آید که تفکر، تدبر و بحث کردن با منکران قیامت لازم است. باید به آنان فهمانید که

۳. مجمع البیان، ۸، ج، ص ۱۶.

۴. تسنیم، ج ۲۴، ص ۴۲۵.

خدایی که گذشتگان را هلاک کرده و اقوام و ملت‌های دیگری پس از آنان آفرید، قادر است که این جهان را فانی و جهانی دیگر خلق کند.^۵

فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ : این فراز دلالت دارد بر این که گناهان، دخالت قطعی در نزول بلاهای عمومی داشته و همچنین حسنات و اطاعت‌ها در رسیدن به نعمت‌ها و نزول برکات تاثیر فراوان دارند.^۶

*****

❖ آیه ۷: **وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ**

۵ . مجمع البیان، ج ۸، ص ۱۶.

۶ . المیزان، ج ۷، ص ۲۲.

ترجمه: و اگر مکتوبی نوشته بر کاغذ بر تو نازل می کردیم و آنان آن را با دست های خود لمس می- کردند، قطعاً کافران می گفتند این [چیزی] جز سحر آشکار نیست.

تفسیر:

روایت شده که بعضی از کفار به حضرت رسول ص عرض کردند که ما ایمان نمی آوریم مگر آنکه چهار فرشته، کتابی از آسمان بیاورند و شهادت بدهند که آن کتاب از طرف خدا است و تو پیامبر او هستی. این آیه نازل شد تا اصرار آنها بر کفر و عنادشان را یادآوری کند^۷ و از لجاجت و بهانه-

تراشی مشرکان حجاز در برابر وحی الهی پرده بردارد.

آنان وحی آسمانی را همانند نزول باران از آسمان، مادی می‌پنداشتند، از این رو توقع داشتند که آن را به صورت کاملاً مادی و محسوس ببینند و لمس کنند.^۸ این بهانه و لجابت در عصر حاضر به صورت یک شبهه ظهور کرده و طرفداران آن اعتقاد دارند آیات قرآنی از انشاءات رسول اکرم ص است و ربطی به روح الامین ندارد.^۹ خداوند در پاسخ این بهانه‌جویی‌ها می‌فرماید: حتی اگر ما آیات الهی را به صورت نوشتاری مادی در کاغذ و در کتابی

۸. تسنیم، ج ۲۴، ص ۴۳۷.

۹. المیزان، ج ۷، ص ۲۲.

ملموس نازل کنیم تا آنها با دست‌های خود آن را
 لمس کنند، باز هم ایمان نمی‌آورند و در توجیه آن
 می‌گویند: این یک «سحر آشکار» است. دلیل چنان
 بهانه و چنین توجیهی این است که آنها اساساً
 «ربوبیت و تدبیر الهی در امور جزئی» را انکار می-
 کنند؛ یعنی اصل وحی و رسالت را نمی‌پذیرند و
 معتقدند انسان نمی‌تواند به مقام رسالت برسد و به
 وحی متصل شود، بنابراین برای آنان فرقی نمی‌کند
 که وحی، مادی و در کتاب ملموس باشد یا
 غیرمادی.^{۱۰}

این آیه به معرفی دومین عامل انحراف و شرک پرداخته که عبارت است از «لجاجت».^{۱۱}

*****

❖ آیه ۸: وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أَنزَلْنَا مَلَكَاً لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ

ترجمه: و گفتند: چرا فرشته ای بر او نازل نشده است؟ و اگر فرشته ای فرود می آوردیم، قطعاً کار تمام شده بود، سپس مهلت نمی یافتند.

تفسیر:

وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ : این آیه شریفه به عامل سوم انحراف و شرک در انسان ها پرداخته که

عبارت است از «بھانه جویی». اگر در آیه قبل، «محتوای وحی - قرآن» را هدف «لجاعت» خود قرار دادند، در این آیه «آورنده وحی = پیامبر ص» را مورد هدف «بھانه جویی» خویش قرار داده اند و می گویند: چگونه ممکن است انسانی که همانند خود ماست، رابط خدا و بشر شود و یک مأموریت بزرگ را رهبری کند؟! بهتر بود به همراه این بشر (پیامبر ص)، فرشته ای هم می آمد تا کمک حال او باشد!^{۱۲}

در حقیقت اینان، به منظور اعتراض و دوری افراد از تکالیف، امر را بر خودشان مشتبه کرده بودند و گرنه

حق کاملاً واضح بود.^{۱۳} از سوی دیگر گاهی با تبلیغات، امر را به رعایای ضعیف خود مشتبه می-کنند؛ مانند کاری که فرعون به مردم خود رواداشت تا جایی که مردم او را خدای خود می شناختند.^{۱۴}

وَلَوْ أَنزَلْنَا مَلَكًا لَّقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ:
خداوند در پاسخ درخواست مشرکان می فرماید: اگر فرشته ای نازل شود و سپس آن ها ایمان نیاورند، به زندگی همه آن ها خاتمه داده خواهد شد.

باید ببینیم چرا آمدن فرشته و همراهی او با پیامبر ص ، موجب هلاکت منکران می شود؟ در پاسخ می-گوییم: در هدف مشرکان از این درخواست دو

۱۳ . روان جاوید، ج ۲، ص ۳۰۱.

۱۴ . المیزان، ج ۷، ص ۲۷.

احتمال وجود دارد: ۱. تعجیز پیامبر ص^{۱۵}؛ یعنی تو که به ما وعده عذاب داده‌ای، پس با نزول فرشتگان عذاب، به وعده‌ات عمل کن. در این احتمال، آمدن فرشته همان ونزول عذاب هم همان؛ ۲. تأیید صداقت پیامبر ص؛ یعنی آمدن فرشته به نوعی معجزه‌ای است که بر صداقت نبوت پیامبر ص دلالت می‌کند. در این احتمال، پاسخ خداوند که فرمود: «با آمدن فرشته، هلاک خواهید شد» دو توجیه دارد: الف: اگر فرشته بیاید و مشرکان ایمان نیاورند، عذاب خدا حتمی است؛ زیرا معجزه و حجت اصلی، قبلاً آمده و این درخواست، برخاسته

---

۱۵. یعنی عاجز نشانیدن پیامبر ﷺ در عملی ساختن وعده‌های عذاب.

از افزون طلبی و به بازی گرفتن اعجاز است و رد کردن آن هلاکت را بدنبال دارد.

ب: چنین فرشته‌ای که شما بتوانید او را ببینید، در دنیا شدنی نیست، مگر هنگام مرگ و در آن لحظه، آمدن فرشته همان و عذاب برزخی همان. علاوه بر اینکه مردمی که فرو رفته در عالم ماده و دل بسته به دام طبیعتند طاقت مشاهده ملائک را ندارند؛ زیرا عالم اینان با عالم فرشتگان دوتا است و قرار گرفتن - شان در عالم فرشتگان جز به این ممکن نیست که از حضيض ماده به اوج ماوراء ماده منتقل شوند.^{۱۶}

نتیجه: اگر مراد مشرکان، نزول فرشته به هنگام وحی است، که با آمدن جبرئیل این حالت محقق شده

است. اگر مراد نزول فرشته باشد که به صورت انسان درآید، این هم به صورت «دحیه کلبی» که مردم او را نمی‌شناختند محقق شده است، و اگر مراد نزول فرشته به صورت و ماهیت انسان باشد که این صورت برای آنها سودی ندارد؛ زیرا آن فرشته، دیگر فرشته نیست بلکه نوعی انسان به تمام معنی است. پس در هر صورت، تقاضای مشرکان یک «بھانه‌جویی» است؛ زیرا برای آنها سودی دربر ندارد.^{۱۷}

*****

❖ آیه ۹: وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ
مَا يَلْبَسُونَ

ترجمه: و اگر او را فرشته‌ای قرار می‌دادیم، حتماً
وی را [به صورت] مردی در می‌آوردیم و امر را
همچنان بر آنان مشتبه می‌ساختیم.

تفسیر:

خدای سبحان همچنان در صدد پاسخگویی به
تقاضای بهانه‌جویانه مشرکان است که خواهان نزول
فرشته به همراه پیامبر ص برای ابلاغ وحی بودند.
حضرت سبحان می‌فرماید: اگر رسول، فرشته شود
ناگزیر باید به صورت یک انسان در آید تا مردم او
را ببینند و سخنش را بشنوند؛ زیرا فرشته با حفظ

ماهیت فرشتگی خود، مشکل مردم را حل نمی کند؛ زیرا فرشته علاوه بر اینکه برای مردم قابل رویت و ارتباط گیری نیست، از نیازها و دردهای بشر نیز آگاهی ندارد و از این گذشته به غرایز آنها هم آشنا نیست. در این صورت، چگونه این فرشته می تواند رابط، الگو و رهبر مردم قرار گیرد؟!^{۱۸}

نکته: کلمه «رجلاً» در آیه، می فهماند که «مسئولیت نبوت» یک کار مردانه است، اما «ولایت» به معنای تقرب به خدا، مشترک میان مردان و زنان است.^{۱۹}

وَلَلْبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يُلْبِسُونَ : اگر فرشته ای می - فرستادیم لازم بود که به صورت و سیرت انسانی

۱۸. تسنیم، ج ۲۴، ص ۴۶۰.

۱۹. تسنیم، ج ۲۴، ص ۴۶۵، ۴۶۶.

باشد و در این موقع، به عقیده آنها ما مردم را به اشتباه انداخته بودیم و دوباره همان نسبت‌های گذشته را بر ما وارد می‌کردند؛ همان طور که اینان برای گمراهی مردم، آنها را به اشتباه و خطا می‌اندازند و چهره حق را بر آنها می‌پوشانند. پس پرده پوشی (حقیقت پوشی) که در آیه به خدا نسبت داده شده، از زاویه دید مشرکان است.^{۲۰}

اما اگر این «لبس» را از زاویه دید قرآنی بنگریم، «لبس کیفری» خواهد بود؛ به این معنا که گاهی برخی افراد با پوشاندن حق، گمراه شده ولی در اولین فرصت راه توبه را در پیش می‌گیرند که این را «لبس ابتدایی» گویند، ولی برخی از منحرفان پس از

پی بردن به حق، عمداً آن را می پوشانند و جای علم
می نشانند، در اینجا خدا آن ها را کیفر داده و از
رحمت و فیض خاص خود دور می کند به گونه ای
که راه بازگشت ندارند، و به آن «لبس کیفری» می-
گویند.^{۲۱}